

Становище

от доц. д-р Елена Янакиева

за дисертационния труд на Асен Георгиев Георгиев на тема: „Личните дневници в специализирани библиотечни колекции в България. Свидетелствата на Петър Динеков и Борис Делчев” с научен ръководител: проф. д-р Боряна Христова, представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки – Специални библиотечни колекции

Представяне на докторанта

Асен Георгиев е завършил специалност „Българска филология” в Софийския университет „Св. Климент Охридски”. По-голямата част от професионалния му път е свързана с библиотеките – дълги години е работил в Националната библиотека, бил е и заместник-директор на Столична библиотека. Работил е и като експерт към Министерството на културата. Към тематиката на дисертационния си труд проявява траен интерес; съставител е на дневниците на П. Динеков, К. Константинов и А. Страшимиров. Свидетелство за това са и публикациите му по темата на дисертационния труд – шест и една под печат. Отличното владение на немски и английски езици му е позволило да проучи редица важни чужди публикации.

Характеристика и актуалност на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от увод, пет глави, заключение и три приложения. Общият обем е 308 страници, от които 280 основен текст. Библиографията включва 99 източника – печатни и електронни, на български, руски, английски и немски езици. Броят на използваните източници е 112.

В увода докторантът посочва основните си цели: да докаже, че : дневникът може да бъде обективен източник на информация, макар да отразява субективни преживявания; приписките в българските богослужебни книги са първообрази на личните дневници; писмата могат да бъдат разглеждани като лични дневници на техните автори. Посочва още обекта, предмета и използваните изследователски методи и формулира три изследователски задачи – да изясни природата на личните дневници, тяхното възникване и

развитие ; да изведе зараждането на дневниците от частните хроники, които слагат началото на личните дневници в нашата литература; да защити тезата, че писмата могат да бъдат разглеждани като лични дневници на техните автори. Тук има дублиране на така формулираните цели и задачи.

Поради засиления обществен интерес през последните години към близкото минало и документите, чрез които то може да бъде проучено и реконструирано, темата е актуална и значима, а дневниците, в частност личните, са важен източник за това. Цялостно изследване на дневниците като литературен вид, като достоверен исторически извор и източник на уникална информация у нас не е правено, не са проучени и появата и развитието на политическите дневници. Това определя оригиналността и значимостта на избраната тема.

В Глава първа докторантът отбелязва, че в литературната наука винаги са се правили опити за изследване на дневника, но резултатите са незадоволителни поради огромното многообразие на текстовете и липсата на траен теоретичен интерес за изучаването му като литературен вид със свое жанрово разнообразие. Дава обща характеристика на понятието дневник и се опитва да изясни терминологични въпроси. Привежда дефиниции от различни справочници и посочва, че ясната и точна дефиниция на дневника е невъзможна; тя може да бъде очертана чрез разграничаването между различните разновидности. Според докторанта, в българската научна литература особеностите на личните дневници не са проучени достатъчно, но се приема, че личният дневник е жанрово неопределен, защото съдържа в себе си елементи на много други жанрове. Представени са дефиниции на хроника, автобиография и пътепис и са изяснени приликите и разликите между тях и дневника, направен е и опит за изясняване на особеностите на личните дневници. Споменатите жанрове са илюстрирани с множество цитати. Разгледан е важният въпрос, доколко дневниците съдържат обективна информация. С оглед една от изследователските си задачи, докторантът изследва сходства на съдържанието и формата между дневника и епистоларния жанр. С оглед на втората си изследователска задача, А. Георгиев изследва приписките като възможен първообраз на личния дневник.

Анализът на редица материали – български и чужди, е позволил да автора да проучи и представи добре същността на дневниците и да направи важни

изводи: дневникът е отделен литературен вид с автобиографични елементи, независимо от съдържанието му: философски, изповеден, пътен, политически, ловен, литературен или смесица от изброените. Дневникът се намира между хрониката и автобиографията, а пътните бележки са смесица от автобиографично и преживяно. За автора формата на преживяването е по-важна от формата на изложението, затова писмата могат да имат характер на своеобразен дневник. У нас за поява на дневници биха могли да се приемат приписките, прераснали в летописи (хроника), като постепенно приписките се променят същностно и съдържателно. Освен изброяването на събития (хроника), в тях започват да се срещат елементи на лични преживелици и сведения за живота на хората.

Във втора глава докторантът изследва историческото развитие на дневника като жанр. Проследява появата на дневниците в древността, японската дневникова традиция и особено подробно – развитието в Европа. В началото на тази глава, по-точно в частта „Дневниците в древността”, откривам известно смесване между биография и дневник. Проследявайки развитието на дневниците през следващите векове, по-специално в Европа, докторантът достига до извода, че най-ранните съществуващи модерни дневници са от края на XVI и началото на XVII в. Едва тук срещам за първи път авторското определение на понятието „дневник”. Макар да е направен опит появата и развитието на дневниците да се свърже с определени обществени и литературни процеси /протестантската реформация, развитието на грамотността, на мемоаристиката, засилване на антропоцентризма и др./, един дисертационен труд изисква по-задълбочено разглеждане и представяне на жанра в контекста на тези процеси. В края на тази глава е разгледана трансформацията на дневниците като нов жанр в информационната комуникация. Според докторанта, „С шеметното навлизане на новите технологии вече се говори за лични електронни дневници – онлайн публични или с ограничен достъп дневници, блогове, форуми в социалните мрежи, в които индивидът участва активно, разкривайки своя живот анонимно или персонализирано...”. За мен не стана ясно кое от изброеното са дневници – посочването, че „тъй като се използват за изразяване на лични и интимни подробности за техния живот, можем да говорим за онлайн дневници” /с.115/ е недостатъчно. Липсва

съдържателната характеристика на онлайн дневниците; само е маркирана една тяхна отличителна черта – обикновено те са публични.

В трета глава са изяснени условията и факторите за появата и развитието на личните дневници и е направен опит за систематизация и кратка характеристика на различните видове. Докторантът ги поставя в контекста на модерното общество, една от многото характеристики на което е засилване на индивидуалността. Затова е важен изводът, до който достига - дневниците се превръщат в инструменти за проучването на собствения „аз“, за изразяването му и неговото изграждане. „Азът“ е във фокуса на собствения дневник. Важен въпрос, който докторантът поставя, е достоверна или манипулирана е информацията в дневника? Този въпрос е особено значим от гледна точка на използването на дневниците като извори на обективна информация. Докторантът доказва, че макар преживяванията да са субективни, лични, ако събитията са представени обективно, могат да бъдат верифицирани и едва тогава използвани.

В четвърта глава Асен Георгиев изяснява начини на придобиване, обработка, съхранение, електронен достъп на дневниците в институциите на паметта, по-конкретно в библиотечни и архивни колекции, както и в наречените от него „необичайни институции на паметта”. Представена е дейността на водещи институции – английски, немски, френски, както и българският опит.

Пета глава е посветена на личните дневници в България. В началото авторът характеризира политическия дневник – особена разновидност на вида, определен от автора „не като лични размисли, а опис на политически събития или разказ за политически личности”. Разсъждава върху особеностите на политическите дневници, които според него се пишат за защита на личната свобода и като средство за спасение от наложения обществен ред. Привежда цитати от редица дневници на германци от времето на националсоциализма. Втората част от тази глава е опит за анализ на политическите дневници на П. Динеков и Б. Делчев и според заглавието на труда, е основна. Докторантът привежда много дълги цитати от дневниците на двамата интелектуалци и последява как се променя миогледът им – това е крайно интересно и показателно във всяко отношение четиво. Отбелязва, че в периода 1944 – 1989 г. у нас се водят предимно политически дневници „или ако го формулираме по друг начин: значимите автори през този период водят политически дневници. Разбира се, поради същността на тези хора, те не са чисто политически, а може да се каже културнополитически...”. Изводът безспорно е верен, но ми се струва, че изразяването на политическа пристрастност в един дисертационен труд не е уместно. Интересна е идеята на докторанта въз основа на дневника на Петър Динеков да се направи сайт, като предлага примерни рубрики.

В заключението е направено обобщение на проучените въпроси и постигнатите резултати.

Автореферат на дисертационния труд и публикации по темата

Предоставеният автореферат съдържа: обща характеристика на дисертационния труд (обект, предмет, цел, задачи, обхват и методология на изследването), актуалност на темата, структура и съдържание, кратко изложение на дисертационния труд, изводи, приноси и списък на публикациите по темата. Авторефератът отразява верно съдържанието на труда, основните постановки, формулираните

от автора научни приноси и получените резултати. Публикациите по темата осигуряват необходимата публичност на научните приноси. Включването на цитати в него обаче намирам за неудачно – това е специфичен научен документ с определени изисквания за формата, който е и публичният резултат от всяко дисертационно изследване.

Оценка на основните резултати и приносите на дисертационния труд

Проучен е голям обем теоретична литература – българска и чужда, което е позволило на докторанта да представи комплексно и първо по рода си изследване на дневниците като специфичен вид. Основно са проучени и коментирани редица дневници и писма.

Приносите, формулирани от докторанта в автореферата и които приемам, са : за първи път е направено цялостно изследване на дневниците като литературен вид в европейски контекст, техния генезис у нас и развитието на политическите дневници като акт на протест; доказано е, че приписките в българските богослужебни книги са първообраза на личните дневници; доказано е, че писмата могат да бъдат възприемани като личен дневник на техните автори. В този смисъл поставените цели и задачи са изпълнени. Резултатите от изследването биха могли да послужат като методологическа основа при практическата работа по съставяне на бъдещи дневници.

Бележки

Включеният в увода текст за специалните библиотечни колекции схващам като част от изясняване на понятийния апарат. Тогава тук би следвало да се даде кратка характеристика и на понятието личен дневник – другото основно понятие според заглавието на дисертацията. Тъй като характеристиката на дневника е представена в първа глава, а на личния дневник – в трета, би било уместно текстът за специалните библиотечни колекции да бъде включен в началото на четвърта глава, като се прецизира използването му. Докторантът използва ту „специализирани”, ту „специални библиотечни колекции” за означаване на едно и също понятие, което не би следвало да се прилага в научен текст. „Специални библиотечни колекции” е посочено в

спецификацията на шифъра и е възприет термин в библиотекознанието, но в заглавието на дисертационния труд и на много места в текста е използван и терминът „специализирани библиотечни колекции”.

Макар да посочва, че е трудно да се даде дефиниция на дневник, все пак би трябвало докторантът да даде собствено определение, дори и само за целите на изследването си. Това донякъде е направено едва във втора глава, макар че понятието се изяснява в първа. Във втора и трета глава е направена систематизация на видовете дневници, но без да бъдат посочени критериите, по които тя е направена.

Включените цитати са крайно интересни и илюстрират отлично тезата на автора, но са прекалено много и в повечето случаи прекалено дълги, което не е препоръчително за жанра дисертация. Всъщност по-голямата част от дисертационния труд са цитати от дневници.

Заглавието на труда предполага да бъдат посочени повече специални библиотечни колекции, съдържащи дневници / спомената е само Националната библиотека/. Има ли такива у нас, как са организирани, как стои въпросът с дигитализацията им като средство за съхранение, опазване и достъп и т.н. Това е важно и поради шифъра на професионалното направление.

Вместо публикуването на дневниците в пета глава, което основно е и нейното съдържание, би следвало да бъде направен задълбочен анализ, какъвто е заявен, не само коментари към някои текстове.

На много места в текста има съкращения на думи – редно е да се изпишат целите.

Въпрос – В четвърта глава са посочени дневниците в институциите на паметта. В тази връзка е въпросът ми – запознат ли е докторантът с дейността на Института за история и биография в Хаген, Германия /известен като „Германска памет”/ и може ли опитът по създаване на проекта да се приложи другаде?

Въпреки посочените бележки, смятам, че представеният дисертационен труд е оригинално и приносно изследване. Препоръчвам на Асен Георгиев Георгиев да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки – Специални библиотечни колекции.

01.07.2020

доц. д-р Елена Янакиева